

Consequenter cum dicit. (Christo confixus sum etc.) Explicat que dixit. Dixerat autem quod est mortuus legi et quod uiuit deo. Et ista duo manifestat. Et primo quod sit mortuus legi per hoc quod dicit. Christo confixus sum cruci. Secundo quod uiuit deo cum dicit. Uiuo ego: id est non ego etc. Et primum quidem potest exponi dupliciter. Uno modo sicut in glosa sic. Quilibet homo secundum carnalem originem nascitur filius ire. Ephe. 2. Erasmus enim natura filius ire etc. Nascitur etiam in uetustate peccati. Baruch. 3. Inueterasti in terra aliena etc. Que quidem uetustas peccati tollitur per crucem christi. et confertur nouitas uite spiritualis. Dicit ergo apostolus. Christo confixus sum cruci: id est concupiscentia seu fomes peccati et omne huiusmodi mortuus est in me per crucem christi. Romanoz. 6. Uetus homo noster simul crucifixus est etc. Item ex quo cum christo confixus sum cruci et mortuus sum peccato et christus resurrexit: cum resurgente etiam resurrexi. Romanoz. 4. Traditus est etc. Sic ergo christus in nobis renouat uitam nouam destructa uetustate peccati. Et ideo dicit. Uiuo autem: id est quia christo confixus sum cruci: vigorem bene operandi habeo iam non ego sed carnem: quia iam non habeo uetustatem quam prius habui. Sed uiuit in me christus: id est nouitas que per christum nobis data est. Uel aliter. Homo quantum ad illud dicitur uiuere in quo principaliter firmat suum affectum: et in quo maxime delectatur. Unde et homines qui in studio seu in uenationibus maxime delectantur dicunt hoc eorum uitam esse: quilibet autem homo habet quendam priuatum affectum: quo querit quod suum est. dum ergo aliquis uiuit querens tantum quod suus est. solum sibi uiuit. cum uero querit bona aliorum dicitur et illis uiuere. Quia ergo apostolus proprium affectum deposuerat per crucem christi: dicebat se mortuum proprio affectu dicens. Christo confixus sum cruci: id est per crucem christi remotus est a me proprius affectus siue priuatus. Unde dicebat infra ultimo. Mihi absit gloriari nisi in cruce domini nostri etc. 2. Corinth. 5. Si unus pro omnibus mortuus est ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est christus. ut et qui uiuunt iam non sibi uiuant sed ei etc. Uiuo autem: id est iam non uiuo ego quasi in affectu habens proprium bonum. sed uiuit in me christus: id est tantum christum habeo in affectu. et ipse christus est uita mea. Phil. 1. Mihi uiuere christus est et mori lucrum.

Consequenter autem cum dicit. (Et autem nunc uiuo etc.) Respondet dubitationi que poterat esse duplex ex primis uerbo. Una est quomodo ipse uiuit et non est ille: scilicet qui uiuit. Secunda quomodo confixus est cruci. Et ideo hec duo aperit. Et primo primum. quo modo scilicet uiuit et non ipse uiuit dicens. Et autem nunc uiuo carne etc. Ubi notandum est quod illa proprie dicuntur uiuere que mouentur a principio intrinseco. Anima autem pauli constituta erat inter deum et corpus. et corpus quidem uiuificabatur et mouebatur ab anima pauli. sed anima eius a christo. Quantum ergo ad uitam carnis uiuebat ipse paulus. Et hoc est quod dicit. Et autem nunc uiuo in carne: id est uita carnis: sed quantum ad relationem ad deum christus uiuebat in paulo. Et ideo dicit. In fide uiuo filii dei per quam habitat in me et mouet me. Abachuc. 2. Iustus autem meus ex fide uiuit. Et nota quod dicit. In carne: non ex carne. quia hoc malum est. Secundo ostendit quod confixus est cruci dicens. Quia amor christi quem ostendit mihi in cruce moriens pro me facit ut semper ei configar. Et hoc est quod dicit. Qui dilexit me. i. Joa. 4. Ipse prior dilexit nos. Et intantum dilexit me quod tradidit semetipsum pro me et non aliud sacrificium Apocal. 1. Dilexit nos et lauit nos a peccatis nostris in sanguine suo. Ephe. 5. Sicut christus dilexit ecclesiam

et semetipsum tradidit pro ea etc. Sed attendendum est quod ipse filius tradidit se: et pater tradidit filium Romanoz. 8. Qui proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit illum. Et iudas tradidit eum ut dicitur Matthe. 26. Et totum una res est: sed non una intentio: quia pater ex charitate. filius ex obedientia simul et cum charitate. iudas uero ex prodicione.

Consequenter cum dicit. (Non abicio gratias dei etc.) Infert conclusionem principalem. Et primo inducit conclusionem. Secundo manifestat modum. Dicit ergo. Ex quo tantam gratiam recepi a deo quod tradidit se: et ego uiuo in fide filii dei: non abicio gratiam filii dei: id est non repudio nec ingratum me exhibeo. i. Corinth. 15. Gratia dei in me uacua non fuit etc. Unde et alia littera habet. Non sum ingratus gratie dei. Heb. 12. Contemplantur ne quis desit gratie dei: scilicet per ingratitude se indignum fatendo. Modus autem abiciendi et ingratitude est si dixerim quod lex esset necessaria ad iustificandum. Et ideo dicit. Si enim per legem iusticia: ergo christus gratis est mortuus: id est si sufficiens sit lex: id est opera legis sufficiunt ad iustificandum hominem christus sine causa mortuus est et frustra. quia ad hoc mortuus est ut nos iustificaret. i. Pet. 3. Christus semel pro peccatis nostris mortuus est etc. Quod si hoc per legem fieri posset superflua fuisset christi mors. Sed non gratis mortuus nec in uacuum laborauit: ut dicitur Esa. 49. Quia per ipsum solus gratia iustificans et ueritas facta est ut dicitur Jo. 1. Si qui autem ante passionem christi iusti fuerunt hoc etiam fuit per fidem christi uenturi in quem credebant: et in cuius fide saluabantur.

CAP.

III.

Insensati galathe quis uos fascinauit non obedire ueritati: Ante quorum oculos iesus christus prescriptus est et in uobis crucifixus.

Consequenter autem cum dicit. (Supra confutauit apostolus uanitates et mutabilitatem galatharum per auctoritatem euangelice doctrine ostendens suam doctrinam a ueritatem fuisse ab alijs apostolis: hic uero per rationes et auctoritates ostendit hoc idem: scilicet quod legalia non sunt seruanda. Et hoc dupliciter. Primo ex insufficientia legis Secundo ex dignitate eorum qui ad christum conuersi sunt. et hoc quarto cap. ibi. (Dico autem quanto tempore etc.) Circa primum duo facit. Primo premitit obiurgationem Secundo profectur suam probationem ibi. (Hoc solus a uobis uolo etc.) Circa primum duo facit. Primo obiurgat eos attendens eorum fatuitatem. Secundo rationem obiurgationis assignat ibi. (Ante quorum oculos etc.) Primo ergo eos de fatuitate obiurgat uocans eos insensatos Unde dicit. O insensati etc. Insensatus autem proprie dicitur qui sensu caret. Sensus autem spiritualis est cognitio ueritatis. qui ergo ueritate caret proprie insensatus dicitur. Matthe. 15. Et uos sine intellectu estis. Sap. 5. Nos insensati uitam illorum etc. Sed contra. Mathe. 5. dicitur Qui dixerit fratri suo fatue etc. Sed fatuus id est quod insensatus. Ergo apostolus reus est gehenne ignis. Sed dicendum est. ut Augustinus dicit quod intelligendum est si dixerit sine causa et animo uituperandi: sed apostolus ex causa dixit et animo corrigendi. Unde dicitur in glosa. Hoc uolendo dicit. Secundo cum dicit. (Quis uos fascinauit etc.) Ostendit modum quo insensati erant effecti. Ubi notandum est quod insensatus sit aliquis multis modis. Uel quod non proponitur sibi aliqua ueritas quam cognoscere possit. Uel quia et si proponatur sibi tamen nunquam eam acceptat. Uel quia ueritatem propositam uel acceptam deserit a uia ue-

ritatis recedens. et tales erant isti galathe qui veritatem fidei: quam acceperant: deserentes veritatem propositam reuerunt. supra. i. Diroz q̄ tam cito r̄. Et ideo istum gradum insensationis in eis reprehendit dicens. Quis vos fascinavit r̄. Ad sciendum autem quid sit fascinatio sciendum est q̄ s̄m glosam fascinatio proprie dicitur ludificatio sensus: que per artes magicas fieri consuevit: puta cum hominem facit aspectibus aliorum appere leonem vel cornutum. et huiusmodi. et hoc etiam per demones potest fieri: qui habent potestatem mouendi fantasmata et reducendi ad principia sensuum ipsos sensus imitando. Et s̄m hanc acceptionem satis proprie dicit apostolus. Quis vos fascinavit. quasi. d. Vos estis sicut homo ludificatus: quia res manifestas aliter accipitis q̄ sit in rei veritate. quia scilicet estis ludificati per deceptiones et sophismata. veritati non obedire: id est veritatem vobis manifestam: et a vobis receptam non videtis: nec obediendo recipitis. Sap. 4. Fascinatio nugacitatis obscurat bona. Esa. 5. Ne qui dicunt bonum malum r̄. Alio modo accipitur fascinatio s̄m q̄ aliquis ex aspectu maliuoli leditur: et maxime in vetulis: que visiventi: et aspectu inuido fascinant pueros: q̄ ex hoc infirmantur et vomunt cibum. Duvius causam volens assignare auicenna in libro suo de anima: dicit q̄ materia corporalis obedit substantie intellectuali magis q̄ qualitibus actiuis et passiuis in natura. Et ideo ponit q̄ ad apprehensionem substantiarum intellectualium: quas vocat animas seu motores orbium: multa sunt preter ordinem motus celi: et omnium corporaliu agentium. Eodem modo dicit q̄ quia anima sancta depurata ab affectibus terrenorum et carnalibus vitis accedit ad similitudinem substantiarum dictarum et obedit ei natura. Et hinc est q̄ aliqui sancti viri operantur quedam mira preter nature cursum. et sicut quia anima alicuius fedata passionibus carnalibus habet forte apprehensionem in malitia. obedit enim ei natura ad transmutationes materie in illis maxime: in quibus materia abilis est: sicut in pueris teneris contingit. Et sic contingit s̄m eum q̄ ex forti apprehensione vetulaz in malitiam imutatur puer et fascinatur. Nec autem positio satis videtur vera s̄m opinionem auicenne. Nam ipse posuit formas omnes corporales in istis inferioribus in fluxu a substantiis incorporeis separatis. et q̄ agentia naturalia non habent se ad hoc nisi ut disponantur tantum. Sed hoc quidem improbat a philosopho. Agens enim oportet esse simile subiecto. Non fit autem forma tantum: nec materia: sed compositus ex materia et forma. Id ergo quod agit ad esse corporaliu oportet q̄ habeat materiam et formam. Unde dicit q̄ transmutare materiam formam non potest nisi id quod habet materiam et formam. et hoc quidem vel virtute sicut deus qui actor est forme et materie vel actu sicut agens corpus. Et ideo materia corporalis quibus ad huiusmodi formas nec angelis nec alicui pure creature obedit ad nutum: sed soli deo. ut augustinus dicit. Unde non est verum quod auicenna dicit de huiusmodi fascinatione. Et ideo dicendum q̄ ad imaginationem seu apprehensionem hominis quia fortis est imutatur sensus seu appetitus sensitivus que quidem imutatio non est sine alteratione corporis et spirituum corporis sicut nos videmus q̄ ad apprehensionem delectabilis mouetur appetitus sensitivus ad concupiscentiam. et exinde corpus calefit. Similiter ex apprehensione timedi frigescit. Immutatio autem spirituum maxime inficit oculos: qui infecti rem per aspectum inficiunt. sicut patet in speculo mundo: quod ex aspectu menstruate inficitur. Sic ergo quia vetule obstinate in malitia et dure sunt. ex forti apprehensione imutatur appetitus sensitivus: et ex hoc sicut dicitur est infectio maxime fit a venis ad oculos: et ex hoc oculis ad respectum. Unde quia caro pueri mollis est ad earum inuidum aspectum inficit et fascinatur. Et quandoque quidem ad hunc

effectus demones operantur. Dicit ergo. quis vos fascinavit veritati non obedire: Quasi dicat. Vos aliqui obedistis veritati fidei. sed modo non. ergo estis sicut pueri: qui ex aliquo inuido infecti cibum receptum vomitis. ¶ Rationes autem obiurgationis assignat dicens. (Ante quorum oculos r̄.) Quod potest tripliciter legi. Uno modo s̄m Hieronymum ut respondeat prime persone acceptioni fascinationis. alio primo acceptu. quasi dicat. Dico vos fascinatos quia ante quorum oculos r̄. id est prescriptio christi quia damnatus est in mortem adeo vobis manifesta fuit ac si ante oculos vestros fuisset. Et in vobis crucifixus: id est in intellectibus vestris erat crucifixio iesu christi ut sciretis qualiter facta esset. Unde si eam non videtis modo: nec obeditis hoc contingit: quia estis ludificati et fascinati. Contra quod dicitur Lactantius. vlti. Pone me ut signaculum super cor tuum. r̄. Alio modo s̄m augustinum. quasi dicat. Recte fascinati estis: quia veritatem quam recepistis. scilicet christum per fidem in cordibus vestris euomitis sicut pueri. Et hoc quod ante oculos vestros id est in vestra presentia iesus christus prescriptus est id est expellitur et eicitur de hereditate sua. Et quod molestus deberet esse vobis: quia non debetis pati q̄ ab aliis prescriberet et expelleret in vobis prescriptus est. id est hereditatem suam amittit in vobis. id est vos ipsos. Et tunc hoc quod sequitur. scilicet crucifixus: legi debet cum pondere et ostensione doloris: quia hoc addidit ut considerarent quo precio christus emerit possessionem quam in eis amittebat. et ex hoc mouerent magis. quasi dicat. Christus prescriptus est in vobis. scilicet qui crucifixus: id est qui cruce sua a sanguine proprio acquisiuit hanc hereditatem. et. Corin. 6. Empti enim estis precio magno r̄. i. pe. i. Non corruptibilibus auro vel argento r̄. Tertio modo s̄m ambrosium. quasi dicat. Vere fascinati estis ante quorum oculos: id est in quorum reputatione. scilicet s̄m iudicium vestrum iesus christus prescriptus est: id est damnatus non alios salvans: et in vobis: id est s̄m q̄ vos intelligitis crucifixus est id est mortuus tunc: non autem alios iustificans: cum tamen de eo dicat. et. corin. vltimo. Quod si mortuus est ex infirmitate nostra: vivit tamen ex virtute dei. Potest et quarto modo exponi s̄m glosam ut per hoc designet apostolus gravitatem culpe eorum. quia in hoc quod christus deserunt: legem observantes: equaliter quodammodo peccabant. Pilato: qui christum prescripsit. id est damnauit. ut dum insufficientem christum credidit ad salvandum similes in peccando crucifixorum christi: qui ipsi in ligno suspenderunt morte turpissima condemnantes et afflicientes. Equalitas tamen est accipienda ex parte eius in quem peccat. quia in christus galathe peccabant sicut pilatus et crucifixo christi. ¶ Lectio. II.

Hoc solum a vobis volo discere: ex operibus legis spiritum accepistis: an ex auditu fidei. Sic stulti estis ut cum spiritu ceperitis nunc carne consumamini. Tanta passi estis sine causa: si tamen sine causa. Qui ergo tribuit vobis spiritum et operatur virtutes in vobis ex operibus an ex auditu fidei?

¶ Posita obiurgatione consequenter apostolus procedit ad insufficientiam legis et virtutis fidei ostendendam. Et primo ostendit insufficientiam legis. Secundo movet questionem et soluit ibi. (Quid igitur lex r̄.) Et circa primum duo facit. Primo probat defectum legis et insufficientiam per ea que ipsi experti sunt. Secundo per auctoritates et rationes ibi. (Sicut scriptum est r̄.) Circa primum duo facit. quia primo probat propositum experimento sumpto ex parte ipsorum. Secundo probat idem experimento sumpto ex parte ipsius apostoli

ibi. (Qui ergo tribuit vobis etc.) Circa primū duo facit. Primo ostendit donū qd̄ receperūt. Secūdo defectū in quē inciderūt ibi. (Sic stulti estis etc.) Donū autē qd̄ receperunt ostēdit querendo ab eis: vñ illud receperūt. Un̄ susceptū donū supponēs interrogās querit ab eis dicens. (Quāuis fascinati et stulti sitis) tñ nō tñ estis ludificati gn̄ vñū: qd̄ valde manifestū est me docere possitis. Et iō solū hoc volo a vobis discere: qz̄ s̄ solū sufficit ad pban̄ dum qd̄ intēdo: hoc inq̄ ē: qz̄ stat q̄ spiritū sanctū accepistis. Quero ergo an accepistis illū ex opib⁹ legis an ex auditu fidei: Ad qd̄ sciēdū ē q̄ in p̄mitiua ecclesia ex diuina dispositiōe vt fides xpī p̄moueret̄ et cresceret: statī post p̄dicatiōē fidei ab apl̄is manifesta signa spūs sancti fiebant sup̄ audietes. Un̄ de Petro d̄r̄ act. iō. Adhuc loquēte Petro v̄ba hec cecidit spūs sanctus etc. Ip̄s ēt galathe ad p̄dicatiōē Pauli manifeste spūs sanctū accep̄rant. Querit ḡ apl̄us ab eis: vñ habuerūt spūs sanctus. Cōstat autē q̄ nō p̄ opa legis: qz̄ cū essent gētiles ante receptiōē spūs sancti legē nō habebāt. Ergo habuerūt spūs sanctū. i. dona spūs sancti ex auditu fidei. Ro. 8. Nō accepistis spūs fuitus itēz in timore: q. s. dabat̄ in lege. Un̄ r̄ cū tremore lex data ē: s̄ accepistis spūs filioz: q̄ dat̄ p̄ fidē q̄ ē ex auditu: vt d̄r̄ Ro. iō. Si ḡ hoc potuit fidei virt⁹: frustra q̄rit̄ aliud: p̄ qd̄ saluemur: qz̄ ml̄to difficilius est de iniusto facere iustū q̄ iustū in iusticia p̄seruare. Si ḡ fides de iniustis galathis sine lege iustos fecerat: nō ē dubium q̄ sine lege poterat eos in iusticia p̄seruare. Magnū ergo erat donū qd̄ per fidē acceperant.

Consequenter cū dicit. (Sic stulti estis etc.) ostendit defectū in quē plap̄si sunt et exaggerat duplicē defectū i eis apostolus. s̄ q̄stuz ad dona q̄ a xpo accep̄erāt: et q̄stuz ad mala que p̄ ip̄so ptulerūt ibi. (Tāta passi estis etc.) Circa p̄mū sciēdū ē q̄ isti galathe deserētes qd̄ magnū erat. s̄ spiritū sanctū adheserūt minori. s̄ carnali obseruatiōe legis: et hoc stultū ē. Et iō dicit. Sic stulti estis adeo: vt cū ceperitis instinctū sancti spūs. i. initiū p̄fectiōis v̄re habueritis a spūs sancto: nūc dū p̄fectiores estis p̄sumamini carne. i. queritis p̄seruari p̄ carnales obseruatiōes legis: a qua nec initiū iusticie pōt b̄ri. Jo. 6. Laro nō prodest q̄c̄q̄ etc. Et sic ordinē p̄uertitis: qz̄ via p̄fectiōis ē ab imp̄fecto tēdere ad p̄fectū. Vos autē qz̄ ecōuerso facitis: stulti estis. Ecc̄. 1. 27. Nō sanctus p̄manet in sapiētia sicut sol: stult⁹ vt luna mutat̄. Siles istis sunt: q̄icipiūt fūire deo cū feruore spūs: postmodū deficiūt in carne q̄ ēt assimilāta ite nabuchodonozor: cui⁹ caput aureum: et pedes lutei. Dan. 2. Et iō d̄r̄. Ro. 8. Qui i carne sūt deo placeat n̄ p̄nit. Et ifra. 6. Qui semiat i carne d̄ carne metet corruptionē.

Consequenter cū dicit. (Tāta passi estis etc.) Exaggerat eoz defectū q̄stū ad mala: q̄ p̄ xpo ptulerūt: q. n. aliqd̄ sine labore recipiūt illa minus chare custodiūt: s̄ illud qd̄ cū labore acgrīe vilipēdere: et nō custodire stultū ē. Isti autē cū labore et tribulatiōe magna quā passi sūt a tribulib⁹ suis: pp̄ fidē receperūt spūs sanctū. Et ideo dicit. (Tāta passi estis sine cā) q. d. Nō p̄tēnatis tñ donū: qd̄ cū labore accepistis: als̄ illa sine cā. i. sine vtilitate passi estis: qz̄ bec sustinūistis vt pueniretis ad vitā eternā. Ro. 5. Tribulatio patiētiā opat̄: patiētiā autē p̄bationē: p̄batio vō spem etc. Un̄ si p̄cluditis vobis aditū vite eterne deserētes fidē q̄rentes p̄seruari carnalibus obseruatiōis: sine cā. i. iustit̄ passi estis. Et hoc dico: si tñ sine cā. Qd̄ iō dicit: qz̄ i eoz p̄tate erat penitere si vellēt q̄diu viuērēt. Ex hoc autē habet̄ q̄ opa mortificatiōe reuincūt. Sap. 3. Laboreres eoz sine fructu etc. Gal. 4. Timeo autē ne sine cā laborauerim etc. Si vō accipiat de malis q̄ nō penitēt: pōt dici q̄ patiunt̄ sine cā p̄ferente. s̄ vitam eternam.

Consequenter cū dicit. (Qui ḡ tribuit vobis etc.) pbat p̄positū exp̄imento sumpto ex pte apl̄i. possent. n. dicere q̄ v̄z ē nos recepisse spūs sanctū ex auditu fidei: tñ pp̄ deuotiōē quā ad legē habuimus accepimus fidē: quaz̄ p̄dicabas. Et iō dicit. (Nō curo q̄c̄q̄ sit ex pte v̄ra) tñ illud qd̄ ego feci tribuēs vobis ministerio meo spūs sanctū: q̄ opat̄ i vobis virtutes. i. iter vos miracula: s̄ nūqd̄ facio hoc ex opibus legis an ex opibus fidei: Non v̄tq̄ ex opib⁹: s̄ ex fide. S̄ nūqd̄ aliq̄s pōt dare spūs sanctū. Aug. eni. 15. de trinitate dicit q̄ nullus hō purus spiritū sanctū dare pōt: nec ipsi apl̄i dabāt: s̄ iponebāt manus sup̄ hoies: et accipiebāt spūs sanctū. Quid ḡ ē qd̄ hic dicit apl̄us de se loquēs q̄ tribuit vob spūs sanctū: Rñ deo dicēdū ē q̄ in datōe spūs sancti tria p̄ ordinē se habētia occurrūt. s̄ spūs sanctus inhabitās: donū gr̄e et charitatis cū ceteris habitib⁹: et sacramētū noue legis cui⁹ ministerio dat̄. Et sic pōt ab aliq̄b⁹ tripl̄r dari. Ab aliquo. n. dat̄ sicut auctoritatē habēte q̄stū ad tria p̄dicta. s̄ respectu spūs sancti inhabitātī: respectu doni: et respectu sacramenti: et hoc mō spūs sanctus dat̄ a solo p̄re et filio. s̄m q̄ eius auctoritatē habēt nō qd̄ d̄ny: sed originis: quia ab vtroq̄ p̄cedit. S̄ q̄stū ad gr̄az seu donū: et q̄stū ad sacramētū spūs sancti dat̄ ēt se. s̄m q̄ datio importat causalitātē spūs sancti respectu donoz ipsius: qz̄ vt dicit apl̄us. p̄ cor. 12. ipse diuidit singulis put vult. Scdm̄ autē q̄ in datōe importat auctoritas: nō pōt pp̄rie dici spūs sanctus seipsum dare. Quātū vō ad sacramētū qd̄ ministerio ministroz ecclesie dat̄: pōt dici q̄ sancti p̄ ministeriū sacramētoz dat̄ spūs sanctū. Et hoc mō hic loq̄t apl̄us. s̄ q̄ tāgīt in glosa: tñ h̄s modus nō ē p̄suet⁹ neq̄ extēdēdus. dicit ēt glo. q̄ facere miracula attribuit̄ fidei: qz̄ ex s̄ q̄ credit: q̄ supra naturā sunt supra nām operat̄. Et qz̄ apostoli predicabāt fidē: q̄ quedaz̄ rōez excedētia p̄tinebat: iō oportebat ad eoz credulitatē aliqua testimōia adducere: q̄ missi essent a deo: qd̄ rōez excedit. Un̄ xps dedit eis signū suū ad h̄ ostēdēdū. Est autem duplex signū xpi. Unū ē q̄ ē d̄ns oīum. Un̄ d̄r̄ in ps̄. Regnū tuū regnum oīum seculoz etc. Aliud ē q̄ est iustificatoz et saluatoz. s̄ illud Act. 4. Nō ē aliud nomē sub celo datū hoibus etc. Dedit ergo eis duo signa. Unū est q̄ facerent miracula p̄ qd̄ ostēderēt q̄ missi sunt a deo d̄no oīs creature. Luc. 10. dedit eis potestātē et virtutē sup̄ oīa demonia etc. Aliud q̄ darēt spūs sanctū ministerio: p̄ qd̄ ostēderēt q̄ missi sūt ab oīum saluatoz. Act. 8. Tūc iponebāt manus super eos etc. Et tūc cū iposuisset illis man⁹ paulus spūs sanct⁹ venit sup̄ illos etc. Et de his duob⁹ modis dicit̄ Heb. 2. p̄stante deo signis et portentis et varijs virtutibus et spiritū sancti distributionibus s̄m suam voluntatem.

Lectio.

III.

Sicut scriptum est credidit abraham deo: et reputatum est ei ad iusticiā. cognoscite. ergo qz̄ qui ex fide sunt: hi sunt filij abrahe. Prouidens autē scriptura: quia ex fide iustificat gētes de⁹: p̄nunciavit abrahe: quia benedicentur in te omnes gentes: igitur qui ex fide sunt b̄ndicētur cum fidei abraham.

Supra p̄bauit apl̄us exp̄imēto virtutē fidei et insufficiētiā legis: hic vō pbat idē p̄ auctoritates et rōnes. Et p̄mo pbat virtutē fidei i iustificādo. Scdm̄ in hoc ostēdit legis defectū ibi. (Quicūq̄ enī ex opibus legis etc.) P̄mū autē pbat vtēs quodā sillogismo. Un̄ circa h̄ tria facit. Primo ostēdit minoz. Scdm̄ maiorē ibi (Prouidēs

Ad galathas

autē scriptura rē. Tertio infert conclusionē ibi. (Igitur q̄ ex fide rē.) Circa p̄mū duo facit. P̄mo p̄ponit quā dā auctoritatē ex qua elicit minorē. Sc̄do claudit eam ibi. (Cognoscite ergo rē.) Dicit ḡ. Vere iusticia r̄ sp̄ssanctus est ex fide sicut scriptus ē. Heñ. 15. Et itroducti Rō. 4. Q̄ credidit abrahā deo rē. Ubi notādum ē q̄ iusticia consistit in redditiōe debiti: hō autē d̄z aliqd̄ deo: r̄ aliqd̄ sibi r̄ aliqd̄ p̄mo. S̄z q̄d aliqd̄ debeat sibi r̄ p̄mo hoc est p̄p̄ deū. Ergo summa iusticia ē reddere deo: q̄d suū ē. Nā si reddas tibi vel p̄mo q̄d debes: et hoc non facis p̄p̄ deū: magis es puerus q̄ iustus: cuz ponas finē in homine. Dei autē ē q̄cquid ē in hōie et intellectus et volūtas et ipsum corpus: sed t̄n quodā ordine: q̄ inferiora ordinant̄ ad superiora: r̄ exteriora ad interiora. s. ad bonū anime: supremus autē in hōie ē mens. Et iō p̄mū i iusticia hōis ē q̄ mens hōis deo subdat̄: r̄ hoc fit p̄ fides. sc̄do cor. 10. In captiuitatē redigētes oēm intellectū in obsequiū x̄pi. Sic ḡ dicendū ē in oibus q̄ deus ē p̄mū p̄ncipiū in iusticia: et q̄ deo dat̄. s. summū q̄d i eo ē subdēdo p̄fecte ē iustus. Rō. 8. Qui spiritu dei agunt̄. hi filij sunt dei. Et iō dicit. (Credidit abrahā deo) i. mētē suā deo p̄ fidē subdidit. Ecc̄. 2. Crede deo r̄ recuperabit te rē. Et infra. Qui timetis d̄nm credite illi rē. Et reputatum ē ei ad iusticiā. i. ip̄s credere et ipsa fides fuit ei et ē oib̄ alyis sufficiens cā iusticie: et q̄ ad iusticiā reputet̄ ei exterius ab hōibus: sed interius a deo q̄ eos q̄ habēt fidē p̄ charitatē opantez iustificat: eis peccata remittēdo. Ex hac at̄ auctoritate claudit minorē p̄positionē dicens. (Cognoscite ergo rē.) Quasi dicat ex hoc aliq̄s d̄r filius alicui⁹: q̄ imitat̄ opera eius: si ḡ vos filij estis abrahe: opa abrahe facite. Jo. 8. Abrahā autē nō q̄siuit iustificari p̄ circumcisiōnē: s̄z p̄ fidē: ḡ et illi q̄ q̄runt iustificari p̄ fides sunt filij abrahe. Et hoc ē q̄d dicit. Quia abrahā iustus ē ex fide: p̄ hoc q̄ deo credidit: r̄ reputatū ē ei ad iusticiā. ḡ cognoscite q̄ illi q̄ ex fide sunt. i. q̄ ex fide credunt se iustificari et saluari: hi sunt filij abrahe. s. imitatioē r̄ instructionē. Rō. 9. Qui filij sunt p̄missionis estimant̄ i semie rē. Luc. 19. dicitur Zacheo. Hodie huic domui salus a deo facta est: eo q̄ et ipse sit filius abrahe rē. Et Mat. 23. Potens est deus de lapidibus istis idest de gentilibus suscitare filios abrahe: in q̄tum. s. facit eos credentes.

¶ Cōsequenter cū dicit. (Prouidens autē scriptura rē.) P̄ponit maiorē: q̄. s. ē q̄ abrahe p̄nunciatū ē q̄ in semine suo benedicerent̄ oēs gentes. Et hoc ē q̄d dicit. (Prouidens scriptura.) Inducēs deū loq̄ntē abrahe dicit Heñ. 12. Q̄ deus p̄nunciavit abrahe q̄ in te. i. in his q̄ ad similitudinē tuā filij tui erūt imitatioē fidei benedicens̄ oēs gētes. Mat. 8. Multi veniēt ab oriēte r̄ occidēte rē.

¶ Cōsequēter cū dicit. (Ergo q̄ ex fide rē.) Infert conclusionē ex p̄missis. Uñ sic p̄t formari argumētus. De⁹ p̄nunciavit abrahe q̄ i semine suo b̄ndicerent̄ oēs gentes. Sed illi qui querunt iustificari per fidem sunt filij abrahe. Ergo qui ex fide sunt. idest qui querunt iustificari p̄ fidem benedicentur cum fideli idest credente abrahāz.

Lectio. III.

Quicunq̄ enim ex operib⁹ legis sunt sub maledicto sunt: scriptus est enī. Maledictus omnis qui non permāserit in omnibus que scripta sunt i libro legis: vt faciat ea: quoniam autem in lege nemo iustificatur apud deum. Manifestū ē: quia iustus ex fide viuit. Lex autem non ē ex fide: sed qui fecerit ea viuet in illis.

¶ Supra ostendit apl̄s virtutē fidei: hic cōsequēter ostendit defectū legis. Et p̄mo p̄ auctoritatē legis. Sc̄do p̄ humanā consuetudinē ibi. (S̄ fratres s̄m hōiez dico rē.) Circa p̄mum tria facit. P̄mo ostendit dānum occasiōaliter ex lege cōsecutus. Sc̄do legis insufficientiā ad ipsum dānum remouēdum ibi. (Quicunq̄ autē in lege rē.) Tertio x̄pi sufficientiā qua ip̄m dānum ē remotus ibi. (Christus at̄ nos redemit rē.) Circa p̄mum duo facit. P̄mo p̄ponit inrētum. Sc̄do p̄bat p̄positum ibi. (Scriptum est enī. Maledict⁹ rē.) Dicit ḡ. Quicunq̄. n. rē. Nā q̄ dixerat q̄ q̄ ex fide sunt b̄ndicent̄ cū sint filij abrahe. Posset ḡs dicere q̄ p̄ opa legis r̄ p̄ fidē b̄ndicūt̄: r̄ iō hoc excludēs dicit. (Quicunq̄ ex opibus legis sunt: sub maledicto sūt.)

¶ Sed 3. Antiq̄ patres fuerūt i opibus legis. ḡ sunt maledicti: et p̄ cōsequēs dānati: q̄d ē error manichei. Iō hoc ē sane intelligēdū. Et attendendū est q̄ apl̄s non dicit: quicunq̄ fuerunt opa legis sub maledicto sunt: q̄ hoc ē falsum p̄ tpe legis: sed dicit. (Quicunq̄ sunt ex operibus legis rē.) i. quicunq̄ in opibus legis cōfidūt̄ et putāt se iustificari p̄ ea: sub maledicto sunt. Aliud. n. ē ēē in opibus legis: et aliud ē suare legē. Nā hoc ē legē implere. Et q̄ eas implet: nō ē sub maledicto. Esse vero in opibus legis est in eis confidere r̄ spem ponere. Et qui in eis hoc modo sunt sub maledicto sunt: scilicet transgressionis. Quod q̄d nō facit lex: q̄ cōcupiscētia nō venit ex lege: s̄z agnitio peccati ad q̄d p̄ni sumus. p̄ cōcupiscētia p̄ legē p̄hibita. In q̄tuz ḡ lex cognitionē peccati facit r̄ nō p̄bet auxiliū h̄ peccatū: dicitur ēē sub maledicto: cuz nequeat illō p̄ ipsa opa euadere. Sunt at̄ q̄dā opa legis ceremonialia q̄ in obseruationibus fiebāt. Alia sunt opa q̄ p̄tinent ad mores: de q̄bus sunt mandata moralia. Uñ s̄m glo. hoc q̄d hic d̄r. Quicunq̄ ex opib⁹ legis sunt rē. intelligēdum ē de opibus ceremonialibus: et nō de moralib⁹. Vel dicitur q̄ loq̄t̄ hic apl̄s de oibus opib⁹ tā ceremonialib⁹ q̄ moralibus. Opa. n. nō sunt cā q̄ aliq̄ sit iustus apud deū: s̄z potius executiones et manifestationes iusticie. Nāz nullus per opa iustificat̄ apud deum: sed p̄ habitū fidei: nō q̄d acq̄situz: s̄z infusum. Et iō quicunq̄ ex opib⁹ iustificari q̄runt sub maledicto sunt: q̄ p̄ ea peccata nō remouent̄: nec aliq̄s quo ad deū iustificat̄: s̄z p̄ habitum fidei charitate iformatū. Heb. ii. Vi oēs testimonio fidei rē.

¶ Cōsequenter cū dicit. (Scriptus ē. n. rē.) P̄bat p̄positū: r̄ hoc p̄mo q̄d s̄m glosam ostendit p̄ hoc q̄ null⁹ p̄t legē suare hoc mō quo lex p̄cipit. Deut. 28. Q̄ ois q̄ non permāserit in oibus q̄ scripta sunt in libro legi: vt faciat ea idest qui non impleuerit totaz legez sit maledictus. S̄z implere totaz legez est impossibile: vt dicitur act. 15. Ut quid tentatis imponere iugum: quod neq̄ nos neq̄ patres nostri portare potuimus: Ergo nullus est ex operibus legis q̄n sit maledictus. P̄t etiā accipi hoc q̄d dicitur. (Scriptus ē. n. rē.) nō vt p̄batio p̄positi: s̄z vt ostendat̄ eius expositio. q. d. Dico q̄ sunt sub maledicto: sub illo. s. de quo dicit lex. (Scriptus ē. n.) Maledictus ē ois rē. Ut intelligat̄ de peccato. i. maledicto. Nā lex impat̄ bona faciēda seu mala vitāda: et imperādo obligat: s̄z nō dat virtutē obediēdi. Et iō dicit. (Maledictus q̄si malo adiect⁹ ois nullū excipiēdo: q̄ vt d̄r act. 10. Nō ē p̄sonaz acceptio apud deū. Qui nō permāserit vsq̄ in finem. Mat. 24. Qui p̄seuerauerit vsq̄ in finē. In oib⁹ nō in q̄busdā t̄n: q̄ vt d̄r Jac. 2. Quicunq̄ totā legē suauerit offendat̄ autē in vno factus ē oium reus. Que scripta sunt in libro legis vt faciat ea. Non solum vt credat seu velit t̄n. sed vt opere impleat. ps. Intellectus bonus oibus facientibus euz. S̄cti autē patres: et si in opib⁹ legis erāt: saluabant̄ t̄n in fide yēturi: cōfidētes i eius grā r̄ saltem

spūaliter legē implētēs. Moyses. n. vt i glo. dī multa qdēz
pcepit que nullus implere potuit ad domādā iudeoz
superbiā dicentiū. Nō deest q̄ impleat: s̄ deest q̄ iubeat.
¶ S̄z hic ē q̄stio de B q̄ dī. Maledictus ois rē. Dī enī.
Ro. 12. B̄ndicite r nolite maledicere. R̄ideo dicēdūz
ē q̄ maledicere nihil aliud ē q̄ maluz dicere: possuz q̄ di
cere bonū eē malū r malū esse bonuz: et rursū bonum
eē bonuz et malū eē malū. Et p̄mū qdēz p̄hibet aplūs
dicēs. (Nolite maledicere). i. nolite dicere bonū eē ma
lū r eē: s̄z licet: et iō cum vituperam⁹ peccatū maledici
mus quidē: s̄z nō dicēdo bonuz malū: s̄z dicimus malum
esse malum. Et ideo licet peccatorem maledicere: id est
dicere eum esse malo adiectum vel esse malum.

¶ Cōsequenter cū dicit. (Nū aut in lege rē). Ostēdit in
sufficiētiā legis nō valētis ab illo maledicto eripere ex
hoc q̄ iustificare nō poterat. Ad qd̄ ostēdēdum vt iō quō
dam sillogismo in sc̄da figura rē talis. Iusticia ē ex fide:
s̄z lex ex fide nō ē. q̄ lex iustificare nō pōt. Circa hoc ergo
p̄mo ponit cōclusionē cū dicit. (Nū aut in lege nemo iu
stificat⁹). Sc̄do aut maiorē cū dicit. (Quia iustus ex fide
vinit). Tertio minorē cū dicit. (Lex aut nō ē ex fide.)
Dicit q̄. Dico q̄ p̄ legē maledictio inducta ē: nec tñ ab il
la maledictioe lex eripit: q̄ manifestū ē q̄ nemo in lege
iustificat⁹ apud deū. i. p̄ opa legis. Circa qd̄ intelligēdūz ē
q̄ illi q̄ negauerunt vetus testm̄ ex hoc v̄bo occasionem
sumpserūt. Et iō dicēdūz ē q̄ nemo iustificat⁹ i lege. i. p̄
legē. Nā p̄ eam cognitio quidē peccati habebat: vt dicit
Ro. 5. S̄z nō habebat p̄ eā iustificatio. Ro. 2. Ex opib⁹
legis null⁹ iustificabit⁹. ¶ S̄z Jac. 2. dī. Nōne abrahā
ex opib⁹ iustificatus est. R̄ideo dicēdūz ē q̄ iustificare
pōt accipi dupliciter. Vel q̄stuz ad executionē iusticie et
manifestationē: r hoc mō iustificat⁹ homo. i. iustus ostēditur
ex opibus opatis. Vel q̄stuz ad habitū iusticie infu
sum: r hoc mō nō iustificat⁹ q̄s ex opibus: cuz habitus iu
sticie qua homo iustificat⁹ apud deū nō fit acquisitus: s̄z
grām fidei infusus. Et iō signanter aplūs dicit. (Apd̄ deū)
q̄ iusticia q̄ ē apud deū in interiori corde ē: iusticia autē
q̄ ē ex opib⁹. i. q̄ manifestat iustū ē apud hoīes: r B̄ modo
ap̄lus accipit apud deū. Ro. 2. Nō. n. auditores: s̄z facto
res rē. Ro. 4. Si ex opibus abrahā iustificatus ē habet
gloriam: sed non apud deum rē. Sic ergo patet cōclusio
rationis: scilicet q̄ lex iustificare non potest.

¶ Cōsequenter cū dicit. (Quia iustus rē). Ponit maiorēz
q̄ ē ex auctoritate scripture. Abacuch. 2. Et introduciē
ēt Ro. 1. r ad Heb. 10. Circa qd̄ notādūm ē: q̄ in hoīe ē
duplex vita. s. vita nature: et vita iusticie. Vita qdē natu
re ē p̄ aīam. Un̄ aīa a corpore recedēte corpus remanet
mortuū. Vita v̄o iusticie ē p̄ deū. Et iō p̄mū quo deus ē i
aīa hoīs ē fides. ad Heb. 11. Accedētē ad deum o3 crede
re. Eph. 3. Habitare x̄ps p̄ fidē rē. Et sic dicimus q̄ i aīa
prima indicia vite apparēt in opibus anime vegetabilis
q̄ aīa vegetabilis ē: q̄ primo aduenit animali gn̄ato: vt
p̄hus dicit: ita q̄ p̄mū principiū q̄ de⁹ ē i nobis ē fides iō
fides dī p̄ncipiū viuēdi. Et hoc ē qd̄ hic dicit. Iust⁹ me⁹
ex fide vinit. Et intelligēdūz ē d̄ fide p̄ dilectionē opante.
Minor aut ponit ibi. (Lex aut nō ē rē). Et primo ponit
tur ipsa minor. Sc̄do p̄bat ibi. (S̄z q̄ fecerit rē). Dicit
q̄. Lex nō ē ex fide. ¶ S̄z Jac. 2. lex mādāt credere: q̄ fit v̄n⁹
deus: r hoc p̄tinet ad fidē. Ergo lex habebat fidē: q̄ autē
fit v̄n⁹ de⁹ mandāt Deut. 6. Audi israhel: d̄ns de⁹ tu⁹ rē.
R̄ideo dicēdū ē q̄ hic logē de obseruationibus mādā
toz legis. s̄m q̄ lex consistit i mādatis r p̄ceptis cerimōia
lib⁹: r dicit q̄ ē ex fide. Fides. n. vt dicit Heb. 11. ē substā
tia sperandaz rez argumētū nō apparētuz. Et iō p̄prie
implet mādātūm d̄ fide q̄ nō sperat ex hoc aliqua p̄ntia

r visibilia. ¶ S̄z bona inuisibilia r eterna. Lex q̄ q̄ p̄
mittebat terrena: r p̄ntia: vt dī Esa. 1. Si volueritis r au
dieritis me: bōa terre comedetis: iō nō ē ex fide: s̄z ex cu
piditate potius vel ex timore. s̄m illos p̄cipue: q̄ carnali
ter legē suabāt. Aliq̄ tñ spūaliter viuēbāt i lege: sed hoc
nō ē ex ea: s̄z ex fide mediatoris. Et q̄ lex nō fit ex fide p̄
bat cū dicit. (S̄z q̄ fecerit ea). s. opa legis viuēt in illis. s.
vita p̄nti. i. in unis erit a morte tēporali r seruabit⁹ i vi
ta p̄nti. Un̄ alr: dico q̄ lex nō ē ex fide: r hoc p̄z: q̄ qui fe
cerit rē. Quasi dicat. p̄cepta legis non sunt d̄ credēdis: s̄z
d̄ faciēdis: s̄z aliquid credēdum annūciat. Et iō virt⁹ ei⁹
nō ē ex fide: s̄z ex opibus r hoc p̄bat: q̄ d̄ns q̄n voluit eā
firmare nō dixit qui crediderit: s̄z qui fecerit ea viuēt i
illis: s̄z noua lex ex fide ē. Math. vltimo. Qui credide
rit r baptizatus fuerit rē. Lex tñ ē quoddā effigiatum r
effectum ex fide: r iō comparat lex vetus ad legē nouaz
sicut opa nature ad opa intellectus. Nam in ipsis opib⁹
nature apparēt qd̄am opa intellectus: non q̄ res naturales
intelligant: s̄z quia aguntur r ordinantur ab intellectu vt
finē consequantur. Sic r in veteri lege aliqua continē
tur: q̄ fidei sunt: non q̄ iudei ea prout erant fidei habe
rēt: sed habebant ea in figura tantum fidei christi r p̄te
stationem ex cuius fidei virtute saluabantur iusti.

Lectio.

V.

Christus autem nos redemit de ma
ledicto legis. factus p̄ nobis maledi
ctum: q̄ scriptū ē. maledictus ois q̄
pendet in ligno: vt i gētibus benedi
ctio abrahē fieret i x̄po iesu: vt pollicitationē
spiritus accipiamus per fidem.

¶ Posito damno a lege illato r defectu legis ab illo eri
pere nō valētis: hic consequēter ostendit virtutē christi
ab ipso damno liberantis. Et primo ostēdit quomodo p̄
x̄pm ab ipso dāno liberamur. Sc̄do quomodo ē sup̄ B
auxiliū a x̄po acquirimus ibi. (Ut in gētibus rē). Cir
ca p̄mūz tria facit. Primo. n. ponit liberationis auctorita
tē. Sc̄do liberationis modū ibi. (Fact⁹ p̄ nobis rē). Ter
tio testimoniū p̄pheticū ibi. (Quia scriptū ē rē). Dicit q̄
p̄mo. Quicūq̄ suabāt opa legis erāt sub maledicto: sic
dictū ē. Nec p̄ legē liberari poterant. Iō necesse fuit ali
quē h̄re q̄ nos liberaret: r iste fuit x̄ps. Et iō dicit. (Chri
stus redemit nos de maledicto legis. Ro. 8. Quod ipos
sibile erat legi rē. Deus mittēs filiū suū. s. x̄ps rē. Rede
mit in q̄ nos. s. iudeos p̄ciofo sanguine suo. Apoc. 5. Re
demisti nos in sanguine rē. Esa. 43. Noli timere: q̄ rede
mi te rē. De maledicto legis. i. d̄ culpa r pena. ifra. 4. Ut
eos q̄ sub lege erāt redimeret. Osee. 13. de morte redimā
eos. Modū liberationis pōit cū dicit. (Fact⁹ p̄ nob̄ ma
ledictū). Ubi notādū ē q̄ maledictū ē qd̄ dī malum. Et
s̄z duplex malū pōt dici duplex maledictū. s. maledictū
culpe r maledictū pene. Et vtroq̄z mō pōt hoc legi dupli
citer. (Factū p̄ nobis maledictū). Et p̄mo qdē d̄ malo
culpe. Nā x̄ps redemit nos d̄ malo culpe. Un̄ sicut rede
mit nos d̄ morte mortuus: ita redemit nos d̄ maledicto
culpe factus maledictū. s. culpe: nō qdē q̄ in eo peccatū
eēt aliqd̄: q̄ peccatū nō fec̄ nec dolus rē. Ut dī p̄. Pe. 2.
S̄z s̄m opinionē hoīum: r p̄cipue iudeoz q̄ reputabant
eū peccatōrē. Jo. 18. Si nō eēt hic malefactor: nō tibi tra
didissemus eū. Et iō d̄ hoc dicit. sc̄do corin. 5. Eū q̄ nō no
uerat peccatū fecit p̄ nobis peccatū. Dicit autē maledi
ctū: nō maledictus: vt ostēdat q̄ iudei eū sceleratissimū
reputabāt. Un̄ dicit Jo. 9. Nō ē hic hō a deo rē. Et Joā.
10. De bono opere non lapidamus te: s̄z de peccato r de

blasphemia. Et id dicit. (Factus est pro nobis maledictus in abstracto) Quasi. d. Factus est ipsa maledictio. Secundo exponit de malo pene. Nam xps liberauit nos a pena sustinendo penam et mortem nostram: quod de nos puenit ex ipsa maledictione peccati. Inquit hanc maledictionem peccati suscepit pro nobis moriendo ut esset factus pro nobis maledictus. Et est sile ei quod dicitur Ro. 8. Misit deus filium suum in similitudine carnis peccati. i. mortalis. scilicet cor. 5. Eum qui non nouerat peccatum. s. xps: qui peccatum non fecit: deus. s. pater pro nobis seculum. i. seculum pati penam: quoniam. s. oblati sunt pro peccata nostra.

Consequenter ponit scripture testimonium cum dicit. (Quod scriptum est. Maledictus omnis etc.) Et h. Deut. 27. Ubi sciendum secundum glossas quod in Deut. Unde accipit h. verbum tam in hebreis codicibus h. Maledictus a deo omnis etc. Quod quidem. s. a deo in antiquis hebreorum voluminibus non habet. Unde creditur quod a iudeis post passionem domini appositu sit ad infamiam christi. Potest autem exponi auctoritas de malo pene et de malo culpe. De malo quidem culpe sic. Maledictus omnis qui pedet in ligno: non pro hoc quod pedet in ligno: sed pro culpa pro qua pendet. Et hoc modo christus est estimatus maledictus in cruce pedes: pro hoc quod maxime tali pena punitus fuit. Et secundum hoc continuatur ad precedentia. Dicitur enim. procepit in Deut. ut qui suspensus fuerit in vespera deponatur. Et ratio huius est: quia hec pena erat ceteris abiectior et ignominiosior. Dicitur ergo. Vere factus est pro nobis maledictus: quia ipsa mors crucis quam sustinuit sufficit ad maledictionem: quod scriptum est. Maledictus omnis etc. De malo vero pene sic exponit. Dicitur quod etc. Maledictus: quia ipsa pena est maledictio. s. quod sic mortuus est. Et est maledictus a deo: quia deus ordinauit ut hanc penam sustineret ut nos liberaret.

Consequenter cum dicit. (Ut in gentibus benedictio etc.) Potest species quam per christum super hoc quod per eum liberamur de maledicto acquirimus: ut dicitur Ro. 5. Non sicut delictum: ita et donum immo multo maius. s. quod liberat a peccato et offert gratiam. Primo ergo ponit fructum: et quibus datur dicitur. (Ut in gentibus benedictio abrahe etc.) Quasi dicat. Factus est pro nobis maledictus non solum ut maledictionem remoueret: sed ut in gentibus que non sub maledictione legis erant: fieret benedictio abrahe promissa in Genes. 22. In semine tuo benedicent omnes gentes etc. Et hec quidem benedictio facta est nobis. i. impleta est per christum que de semine abrahe: cui dicte sunt promissiones et semini tuo que per prophetas: ut dicitur infra: eodem capi. Que quidem benedictio et fructus est ut pollicitatione spiritus accipiamus. i. promissiones quas spiritus sanctus facit in nobis. de beatitudine eterna: que quasi arra et pignus nobis tradit ipsam nobis promittit ut habetur Ephe. primo. et scilicet cor. 2. Et quidem in pignore datur ad certitudinem. Nam pignus est quidam certa promissio de re accipienda. Ro. 5. Non enim accepistis spiritum seruitutis etc. et infra si filii et heredes. Vel pollicitatione spiritus accipimus. i. spiritus sanctus. Quasi dicat. Accipiamus pollicitationem de spiritu sancto factam semini abrahe. Jobel. 2. Effundam de spiritu meo etc. Quia per spiritum sanctum coniungimur christo: et efficitur semen abrahe: et digni benedictione. Secundo ostendit per quod pueniat nobis iste fructus dicens. Per fidem: per quam quidem et hereditatem eternam acquirimus. Ad hebre. ii. Accedete ad deum ut credere: quia est: et inquirentibus se remunerato sit. Per fidem est acquirimus spiritus sanctus: quod dicitur Act. 5. Dominus datur spiritum sanctum obedientibus sibi scilicet per fidem.

Lectio.

VI.

Matres secundum hominem dico tamen hominibus confirmatum testamentum nemo spernit aut superordiat. Abrahe dicte sunt promissiones et semini eius. Non dicit et seminibus quasi in multis: sed quasi in uno:

et semini tuo: qui est christus: hoc autem dico testamentum confirmatum a deo: quod post quadringentos et triginta annos facta est lex: non irritum facit ad euacuandam promissionem. Nam si ex lege hereditas iam non ex promissione. Abrahe autem per promissionem donauit deus.

Postquam apostolus probauit per auctoritates quod lex non iustificat: nec ad iustificationem que est per fidem necessaria: hic consequenter ostendit idem per rationes humanas. Et circa hoc quatuor facit. Primo humanam consuetudinem ponit. Secundo assumit promissionem diuinam ibi (Abrahe dicte sunt promissiones etc.) Tertio infert conclusionem ibi. (Docuit dico etc.) Quarto ostendit conclusionem sequi ex promissis ibi. (Nam si ex lege etc.) Dicit ergo. Aperte quidem locutus sum. secundum auctoritatem scripture non allate voluntate humana: sed spiritus sancti: ut dicitur scilicet de pe. i. Sed nunc secundum hominem dico: et sic eam que humana ratio et consuetudo habet. Ex quo quidem habemus argumentum quod ad proferendum de his que sunt fidei possumus uti quacumque veritate cuiuscumque scientie. Deut. 21. Si videris in numero captiuorum mulierem pulchram et adamaueris eam: volueritque habere uxorem: introduces eam in domum tuam. i. si sapientia et scientia secularis placuerit tibi introduces eam infra terminos tuos: quod radet cesariem etc. i. refecabis oes sensus erroneos. Et inde est quod apostolus in multis locis in epistolis suis utitur auctoritatibus gentiliu: sicut illud primo cor. 15. Corrupti bonos mores etc. Et illud Tit. 1. Creteses male bestie etc. Ut quis habet rationes vane sint et infirme: quod dicitur in psalmo. Dominus scit cogitationes hominum quoniam vane sunt: tamen homines confirmatum testamentum nemo spernit aut superordiat: quia nihil humanum tanta firmitate habet: sicut vltima voluntas hominis: sperneret aut illud aliqui si diceret quod testium homines confirmatum in morte testatoris et testibus non valeret. Si ergo testium homines nemo spernit dicens non esse suandum: aut spernit aliquid mutando: multo magis testamentum dei nullus spernere debet aut superordinare infringendo illud vel addendo vel diminuendo. Apoc. vltimo. Si quis apposuerit ad hec apponet deus super illum plagas scriptas in isto libro: et si quis diminuerit de verbis prophetie huius auferet deus partem eius etc. Deut. 4. Non addetis ad verbum quod vobis loquitur: neque auferetis ex eo etc.

Consequenter cum dicit. (Abrahe dicte sunt promissiones etc.) Assumit promissionem diuinam abrahe factam que est quasi quoddam testamentum dei. Et primo exponit hanc promissionem seu testamentum. Secundo vero aperit veritatem testamenti ibi. (Non dicit in seminibus etc.) Dicit ergo primo. Abrahe dicte sunt promissiones. Quasi dicat. sicut testium homines est firmus: ita promissiones diuine firme sunt. Sed nunquam deus aliquis promissiones fecit ante legem: Utique: quia abrahe que fuit ante legem. s. quod non falleret deus: dicte. i. facte sunt promissiones et semini eius a deo. Sed abrahe facte sunt ut cui erant implende: semini vero ut per quod impleret. Dicit autem promissiones pluraliter: quia promissio de benedictione semine multa continebat. Vel quod frequenter idem. i. eterna beatitudo sibi promissa est: sicut Gen. 12. In te benedicent vniuersae cognationes terre. It. 15. Suspice celum et numera stellas etc. It. eodem. Semini tuo dabo terram hanc etc. It. 22. Benedicam tibi et multiplicabo seminem tuum: sicut stellas celi etc. It. 27. Promissiones sunt quasi testium dei: quia est quidam ordinatio de hereditate data abrahe et semini suo. Veritate autem testamenti aperit cum dicit. (Non dicit in seminibus etc.) Quia quidem aperit eodem spiritu que testium deditur est. Et h. per tres verba testamenti. Non inquit dicit in seminibus quasi in multis. i. sicut faceret si d multis illud valeret: sed in uno quod est christus: quia ipse solus est per quem

z in q̄ oēs poterūt bñdici. Nāz ipse solus z singularis ē q̄ nō subiacet maledictiōi culpe: z si maledictio p nob̄ dignat' fit fieri. Un̄ dī in ps. Singulariter sum ego zc. Itē nō ē q̄ faciat bonū zc. Ecc̄. 7. Uiz de mille vnū repi. s. xpm̄ q̄ cēt sine omni peccato: mulierē autē ex oib' nō inueni q̄ a peccato oīno immunis cēt ad min' originali vel veniali. Lōclūsiōnē autē infert sequēter cū dicit (Doc autē dico testm̄ zc.) Ubi videamus p ordinē qd sit qd dicit. Dicit ḡ q̄ B̄ pmisit deus abrahe: s̄z h̄ ē testm̄. s. ipsa pmisio de hereditate adipiscēda. Jere. 31. Seriā domui israel z domui iuda sedus nouū zc. Lōfirmatū. ¶ Qd̄ iō ponit vt xcordet cū pmisissis. Nā supra dixerat. Testm̄ hoīs cōfirmatū zc. A deo. s. ḡ pmisit. Et cōfirmatū dico iureiurādo. Heñ. 21. Per memeti p̄m iurauit zc. Heb. 6. Ut p̄ duas res immobiles q̄b' possibile ē mētiri deus zc. Doc inq̄ testm̄ lex nō facit irritū: q̄ gdes lex facta ē z data a deo p̄ Moysen. Joā. 1. Lex p̄ Moysen data ē zc. Post quadri-gētos z triginta zc. Et q̄si exponēs qd dixerat subiungit. Nō irritū facit ad euacuādā pmisssionē. Sic enī irritū fieret p̄dictū testm̄ si pmisio facta abrahe euacuaret. i. in vacuū facta esset quasi nō sufficeret semen abrahe re-promissum ad gētū bñdictionē. Per xpm̄ autē non sunt euacuate pmisssiones p̄ribus facte: sed cōfirmate. Ro. 15. Dico iesum xpm̄ minist' fuisse circūcisionis ad cōfirmādas pmisssiones pat'z. Et scōde cor. 1. Quotquot. n. pmisssiones dei sunt in illo zc. Doc autē qd dī Post quadri-gētos z triginta annos xcordat ei qd habet Exod. 12. Da bitatio filioz qua māserat i egypto fuit quadringētorū triginta annoz. Et act. 7. Locutus ē dñs. s. abrahe: quia erit semen eius accola i terra aliena z fuituti eos suby-cient annis quadringentis triginta. S̄z p̄tra ē quod dicitur Heñ. 15. Scito p̄nosces q̄ peregrinū futuz sit semen tuū z fuitute eos suby-ciēt z affligēt eos annis q̄dringē-tis. R̄ñdeo dicēdum q̄ si fiat computatio annoz a p̄ma pmisssioe facta abrahe q̄ legit' Heñ. 12. vsq̄ ad exitum filioz israel de egypto q̄i data ē lex: sic sunt anni q̄dringē-ti triginta: sicut h̄ scribit' z Exod. 12. et Act. 7. Usq̄ ad exitū filioz israel de egypto q̄i data ē lex. Si autē icipiat cō-putatio a natiuitate Ysaac de qua legit' Heñ. vigesimop̄ sic sunt tr̄n q̄dringēti z gnq̄ anni. Nāz vigintiq̄q̄ anni fuerūt a pmisssioe facta abrahe vsq̄ ad natiuitatē Ysaac. Abrahā. n. erat septuagintaḡq̄q̄ annoz: q̄i exiuit de ter-ra sua z facta ē ei p̄ma pmisssio: vt h̄ Heñ. 12. Lērenarius at̄ fuit: q̄i nat' ē Ysaac vt h̄ ibidez. z. Qd̄ at̄ a natiuitate Ysaac vsq̄ ad exitū filioz israel de egypto fuerit q̄drin-gēti gnq̄q̄ anni p̄bat' p̄ hoc q̄ Ysaac fuit sexaginta anno-rū: q̄i genuit Jacob: vt habet' Heñ. 25. Jacob at̄ erat. 130. annoz q̄i itrauit egyptū vt h̄ Heñ. 47. Et sic a natiuitate Ysaac vsq̄ ad introitū iacob i egyptū fuerūt. 190. anni Joseph aut̄ fuit triginta annoz: q̄i stetit corā p̄baraone vt habet' Heñ. 41. Et postea trāsierūt septē anni fertilitatis z duo sterilitatis vsq̄ ad ingressum Jacob i egyptuz: vt h̄. 45. Uixit autē Joseph. 110. ānis vt h̄ Heñ. vltimo. Agbus si subtrahant' triginta z nouē anni remanent septuaginta z vnus ann'. Suerūt ḡ a natiuitate Ysaac vsq̄ ad mortē Joseph ducētī z sexaginta vnus ann'. Suerūt autē i egypto filij israel post mortē Joseph. 144. annis. vt rabanus dic̄ i glo. Act. 7. Suerūt ḡ a natiuitate Ysaac vsq̄ ad exitū filioz israel de egypto z legē datā. 405. anni scriptura autē Heñ. 17. Nō curauit d̄ minutis. Uel pōt di-ci q̄ gnto anno Ysaac expulsius fuit i mael z remāsit sol' Ysaac heres abrahe: a quo tpe fuerūt q̄dringēti anni.

¶ Deinde cū dicit. (Nā si ex lege zc.) Q̄ndit quō sequat' ex pmisssis q̄ lex euacuaret pmisssiones: si lex necessaria cēt ad iustificatiōnē siue bñdictionē gētū. Dicit ḡ v̄e p̄-

missio euacuaret' si lex necessaria cēt. Nā si hereditas. s. bñdictionis abrahe cēt ex lege iā nō cēt ex repromissione. i. ex semine repromisso abrahe. Si. n. semē pmisssus cēt sufficiens ad hereditatē bñdictionis sequēdā n̄ fieret iustificatio p̄ legē. Destruit autē sequēs cū dicit. (Abrahe at̄ donauit de' zc.) i. pmisit se datuz: qd̄ ita certū erat ac si statis daret p̄ repromissione. i. p̄ semē repromissus. Nō ḡ ē ex lege hereditas. i. benedictio d̄ qua dī p̄me. Pe. 3. In hoc vocati estis vt bñdictionē hereditate possideatis.

Lectio.

VII.

Ad igitur lex: propter trāsgressio-nem posita est donec veniret semen cui promiserat: ordiata per angelos in manu mediatoris. Mediator autem vnus non est: deus autem vnus est.

¶ Postq̄ ondit apls z auctoritate scripture z cōsuetudie humana q̄ lex iustificare nō potuit. hic mouet duas dubitatiōes z soluit. Scōda dubitatio icipit ibi. (Lex ḡ aduersus pmisssā dei zc.) Circa p̄mū tria facit. Primo mouet dubitationē. Scōdo soluit ibi. (Propter trāsgressio-nes zc.) Tertio quoddā i solutiōe positū manifestat ibi. (Mediator autē zc.) Pōt autē eē dubiū ex pmisssis: si lex iustificare n̄ poterat: an cēt oīno iūtilis: z hāc dubitatiōnē mouet dicēs. (Quid igit' lex) sit. i. ad qd lex vtil' fuit Et hāc p̄ctuationē magis approbat Augu. vt h̄ i glo. q̄ aliā que sibi p̄mit' melior videbat' vt distinguatur sic. Quid igitur. Et postea dicat' lex p̄pter trāsgressiōes zc. Similis dubitatio proponitur. Roma. 3. vbi sic dicitur. Quid igitur amplius iudeo zc.

¶ Deinde cū dicit. (Propter trāsgressiōes.) Soluit dubitacionē motā: vbi q̄tuor facit. Primo p̄pōit legi vtilitatē. Scōdo legis fructū ibi. (Donec veniret semē zc.) Tertio legis ministros ibi. (Ordiata p̄ angelos.) Quarto legis dñius ibi. (In manu mediatoris.) Circa p̄mū notādū ē q̄ lex vet' data ē: p̄ q̄tuor. s̄z q̄tuor ex p̄ctō consecuta q̄ enumerat beda. s. p̄ maliciā: infirmitatē: cōcupiscētiām: z ignoratiā. Est ḡ lex p̄ data ad reprimēdā maliciā dñi. s. p̄hibēdo peccatū z puniēdo retrahēbāt hoies a peccato: z h̄ tāgit dicēs. (Propter trāsgressiōes posita ē lex.) i. ad trāsgressiōes cōhibēdas: z de hoc habet' p̄me tbi. i. Iusto lex nō ē posita: s̄z iniustus. Qui' rō pōt sumi a p̄ho in. 4. Et hicoz. Hoies enī bñ d̄spositi ex seipsis mouent' ad bñ agēduz z sufficiūt eis paterna monita: vñ nō indigēt lege: s̄z sicut Ro. 2. dī. Ipi sibi sunt lex habētes opus legis scriptum in cordibus suis. Sed hoies male dispo-siti indigēt retrahi a peccatis per penas. Et iō q̄tum ad istos fuit necessaria legis positio que h̄z coartatiuaz virtutē. Scōdo lex data est ad infirmitatē manifestandam. Domines enim de duobus presumebant. Primo q̄des de sciētia. Scōdo de potētia. Et iō deus reliq̄ hoies absq̄ doctrina legis: tempore legis nature. In quo dum in erro-res inciderunt cuncta est eoz supbia de defectu scientie. Sed adhuc restabat presumptio de potentia. Dice-bant enim nō deest qui impleat: sed deest qui iubeat: vt dicitur in glosa super illud Exod. 24. Quicquid preceperit dñs faciemus z erimus obediētes. Et iō data est lex: q̄ cognitionē peccati faceret. Per legē enī cognitio peccati. Ro. 3. Que tamē auxiliū gratie nō dabat ad vitā-dum peccata: vt sic homo sub lege cōstitutus z vires suas experiret' z infirmitatē suā recognosceret inueniēs se si-ne gratia peccatū vitare nō posse: z sic auidius quereret gratiā. Et hec ē causa potest ex his verbis accipi vt dicatur q̄ lex posita est p̄pter trāsgressiōes adimplendas: quasi illo modo loquēdo quo apostolus dic̄ Ro. 5. Lex

Comit. y. vnta
culo. 9. 4.

subintravit vt abūdaret delictū: qđ nō ē intelligendum causaliter: sed ꝑsecutiue: qz lege subintrante abundavit delictum ꝛ trasgressiones sunt multiplicatę: dū ꝑcupiscētia nondū ꝑ grām sanata in id qđ ꝑhibebat magis exarsit: ꝛ factū est peccatū grauius addita ꝑuaricatione legis scriptę. Et hoc deus ꝑmittebat vt hoies impfectioez suā cognoscentes quererent mediatoris grām. Unde si gnāter dicit. (Posita ē qđsi debito ordine collocata iter legē nature ꝛ legē grę). Tertio data est lex ad domādā ꝑcupiscētiā ppli lasciuētis: vt diuersis cerimonys fatigati neq; ad ydolatriā neq; ad lasciuias declinarēt. Un̄ dicit Petrus. Actuum. 15. Hoc ē onus quod neq; nos ꝛ. Quarto ad instruedū ignorantia data est lex in figuram future grę. fm̄ illud Debre. 10. Umbra hz lex ꝛ.

Deinde cū dicit. (Donec veniret semē ꝛ.) Id est xps de quo ꝑmiserat deus ꝑ eū bñdicēdas oēs gētes. Mathei. 11. Lex ꝛ ꝑphete vsq; ad Ioānē ꝛ. Ben. 12. In semine tuo ꝛ. Ministri autē legis ponūt cū dicit. (Ordinata) .i. ordinanter data ꝑ angelos. i. ꝑ nūcios dei. s. Moysen et Aaron. Malach. 2. Legē requirēt ex ore eius ꝛ. angelus. n. dñi ꝛ. Vel ꝑ angelos. i. ministros angeloz. Actuum 6. Accepistis legē in dispositionē angeloz ꝛ. Et ē data ꝑ angelos: qz lex nō debebat dari ꝑ filius q maior est. Debre. 2. Si. n. q ꝑ angelos factus est sermo ꝛ. Dicit autē. Ordinata: qz ordinabiliter data ē. s. inter tps legis naturalis qua hoies ꝑuicti sunt q se iuuare nō poterāt: ꝛ tempus grę. Nā añq; grām acciperēt ꝑuincēdi erāt de lege. Dñs autē legis dñ xps. Et iō dicit. in manu mediatoris. i. in potestate xpi. Deut. 33. In dextera eius ignea lex. ꝑmeti. z. Mediator dei ꝛ hois ꝛ. Iste mediator significatus est ꝑ Moysen: i cuius manu ē lex data Deut. 5. Ego sequeretur ꝛ medius fui inter deum ꝛ vos ꝛ.

Deinde cū dicit. (Mediator autē ꝛ.) Expōit qđ dixit. In manu mediatoris qđ ꝑt tripliciter exponi. Uno mō qz mediator nō ē vnus tm̄: sed duoz. Un̄ cū iste sit mediator dei ꝛ hois oꝝ q sit deus ꝛ homo. Si. n. eēt purus homo vel deus tm̄ nō esset verus mediator. Si ḡ est verus deus ꝛ nullus ē mediator suiꝑsius: ꝑt videri alicui q ꝑter ipm̄ sunt alij dy quoz ē mediator: ꝛ hoc remouet dicēs: q mediator iste: et si nō ē vnus tm̄: nō ꝑ ꝑ hoc sunt alij dy: sed deus vnus ē: qz licet ipse alius sit in ꝑsona a deo patre: nō est tm̄ aliud in nā. Deut. 6. Audi israhel dñs deus ꝛ. Eph. 4. Unus deus ꝛ. Scđo mō: qz ꝑt credi q iste esset mediator iudeoz tm̄. Iō dicit. Dico q xps ē mediator: sed nō vnus. s. iudeoz: sꝫ vnus est oium .i. sufficiens ad oēs recōciliandos deo: qz ipse de⁹ ē. Ro. 3. Unus deus q iustificauit ex fide circūcisionē ꝛ ꝑꝑtius ꝑ fidē ꝛ. scđe cor. 5. Deus erat i xpo mundū recōcilians sibi ꝛ. Tertio mō qz nō ē mediator vni⁹ populi: tm̄. s. iudeoz: sed ēt gētilius. Ephe. 2. Ipse ē ꝑax nra q fec̄ vtraq; vnū. Et hoc ex ꝑte gētiū auferēdo ydolatriā: et ex ꝑte iudeoz ex obseruātia legis. Specialr̄ autē mediator ē fili⁹ nō pater nō spiritus sanctus: nihilominus tm̄ vn⁹ ē deus.

Lectio.

VIII.

Ex ergo aduersus ꝑmissa dei: absit. Si enim data esset lex que ꝑt ho minem viuificare vere ex lege esset in iusticia. Sed cōclufit scriptura omnia sub peccato: vt ꝑmissio ex fide iesu christi daretur credentibus. Prius autē q̄ veniret fides sub lege custodiebamur: conclusi in eā fidē q̄ reuelanda erat. Itaq; lex pedagogus n̄ fuit i xpo vt ex fide iustificemur. At vbi venit

fides iam non sumus sub pedagogo

Vic mouet aplus aliam dubitationē: vt ꝛ. s. lex nocet gratie. Et ꝑmo mouet dubitationē dicens. (Lex ḡ ꝛ.) Quasi dicat si lex posita ē ꝑ ꝑ trasgressiones: nūqđ lex facit aduersus ꝑmissa dei. s. vt id qđ deus ꝑmisit se facturꝫ ꝑ semē repromissuz ꝑ aliū faciat. (Absit.) Quasi di. Nō Nā supra eodē. Lex nō irritū facit testamētū ad euacuādas ꝑmissiones ꝛ. Ro. 7. Lex sancta et mandatus sanctū. Scđo cuz dicit. (Si enim lex data esset ꝛ.) Soluit dubitationē. Et ꝑmo oñdit q lex nō ē ꝫ ꝑmissa dei. Scđo cuz q̄ ē in obsequiū ꝑmissoz ibi. (Sed ꝑclufit ꝛ.) Dicit ḡ q lz lex sit posita ꝑ ꝑ trasgressores: nō tm̄ ꝑtrariat ꝑ ꝑmissioni dei: qz trasgressiones ipsas remouere nō ꝑt. Si enim eas remoueret: tūc manifeste eēt ꝫ ꝑmissa dei. qz iusticia eēt ꝑ aliū modū q̄ deus ꝑmisit: qz eēt ꝑ leges et nō ꝑ fidē: cuz tm̄ dicat. Abacuch. 2. Iustus meus ex fide viuuit. Ro. 3. Iusticia dei ē ꝑ fidē iesu xpi. Et iō dicit q si lex esset data talis: q ꝑt viuificare. i. tante virtutis esset q ꝑt vitā gratie et eternā beatitudines ꝑferre: tunc vere: et nō apparenter iusticia esset ex lege: si lex faceret qđ fides facere dicit: et sic frustra esset fides. Sed lex nō iustificat: qz lra. s. legis occidit vt dñ. scđe cor. 3. Et Ro. 8. Lex enim spiritus vite in christo iesu ꝛ.

Deinde cū dicit. (Sed scriptura ꝑclufit ꝛ.) Oñdit q lex nō solū nō ꝫiat gratie: sꝫ est ei ēt i obsequz. Et ꝑmo oñdit q lex obseq̄ ꝑmissis dei. Scđo quō B obsequium manifestatū ē i iudeis ibi. (Pri⁹ at q̄ veniret fides ꝛ.) Tertio quō gētilis ēt sine lege cōsecuti sunt ꝑmissa dei ibi. (Oēs enim filij dei estis ꝛ.) Circa ꝑmū sciēdū est q lex obseq̄ ꝑmissis dei in generali q̄tuz ad duo. Primo qz manifestat peccata. Ro. 3. ꝑ legē cognitio peccati. Deinde qz manifestat infirmitatē humanā. In q̄tuz hō nō ꝑt vitare peccatū: nisi ꝑ grām q ꝑ legē nō dabat. Et sicut ista duo. s. cognitio morbi ꝛ impotentia infirmi mul tū inducūt ad querēdū medicū: ita cognitio peccati et ꝑꝑie impotentie inducūt ad querēdū xps. Sic ḡ lex obsecuta ē grę: in q̄tuz ꝑbuit cognitionē peccati et experientia ꝑꝑie impotentie. Et iō dicit. (Scriptura) .i. lex scripta ꝑclufit .i. tenuit iclusos iudeos (sub ꝑctō) .i. oñdit eis peccata q̄ faciebāt. Ro. 7. Lōcupiscētiā nesciebāt ꝛ. Itē ꝑclufit: qz veniente lege sumpserunt occasione peccati. Ro. 11. Lōclufit deus oia in incredulitate ꝛ. Et hoc iō vt hō q̄reret grās. Et iō dicit. Ut ꝑmissio. i. grā repromis sa daret̄ n̄ solū iudeis: sꝫ oib⁹ credētib⁹: qz illa grā ꝑt rat liberare a peccatis: et hec grā ē ex fide iesu xpi.

Deinde cū dicit. (Prius autē q̄ veniret ꝛ.) Ponit ex ꝑrimētum huius obsequij manifestatū in iudeis. Et ꝑ ꝑt obsequz iudeoz. Scđo ꝑcludit quoddā correlariū ibi. (Itaq; lex pedagog⁹ ꝛ.) Dicit ergo. si scriptura. i. lex scripta detinuit oia sub peccato: q̄s vtilitates habebant iudei ex lege anteq̄ veniret fides ex grā: R̄sident et dicit. Nos iudei añ aduētuz fidei custodiebamur sub lege: in q̄tum faciebat nos vitare ydolatriā ꝛ multa alia mala. custodiebamur in q̄s nō sicut liberi: sꝫ q̄si serui sub timore: et hoc sub lege: id est sub onere legis et dñio. Ro. 7. Lex in homine dominatur q̄to tempore viuuit ꝛ. Et custodiebamur cōclusi: id est seruari ne deflueremus ad vitia: sed ꝑpararemur in eam. i. tam bonam fidē q̄ reuelāda erat. Esa. 56. Iuxta est salus mea vt veniat: et iusticia mea vt reueletur. Et dicit reuelanda: qz cuz fides excedat omne humanū ingeniū: nō ꝑt per ꝑꝑriū sensuz haberi: sed ex reuelatione et dono dei. Esa. 40. Reuelabitur gloria dñi ꝛ. Vel in eā fidē que reuelāda erat tpe grę in antiqs tꝑibus multis signis latens. Unde et tempore xpi velū templi scissum est. Mat. 27.

Consequenter cum dicit. (Lex pedagogus etc.) Concludit quoddam correlariū. Et primo ostendit legis officium. Secundo officij testationē ibi. (At ubi venit plenitudo tēpōris etc.) Officiū autē legis fuit officium pedagogi. Et idē dicit. (Lex pedagogus nō etc.) Quādiu. n. heres nō pōt psequē beneficium hereditatis vel pp defectū etatis seu alicuius debite pfectionis: pseruat et custodit ab aliq instructore: q quidē instructor pedagogus dī a pedos: qd est puer: et goge qd est ductio. Iudeis autē pmissa erat benedictio futuri seminis de hereditate obsequēda: s3 nondū aduenerat tēpus ipsius hereditatis psequēde. Et idē necessariū erat q pseruarentur vsq ad tēps futuri seminis et cohiberentur ab illicitis qd factū ē p legē. Et idē dicit. (Itaqz etc.) Quasi dicat. Ex quo sub lege custodiebamur lex fuit nō pedagogus. i. dirigens et pseruās in xpo. i. in viā xpi. Et hoc idē vt ex fide xpi iustificaremur. Osce. ii. Puer isrl et dilexi eū. Jere. 31. Castigasti me dñe. Et eruditus sum etc. Ro. 3. Arbitramur enī hōiē iustificari p fidē etc. Et quis lex pedagogus noster esset: nō tñ ad pfectā hereditatem ducebat: qz vt dī Deb. 7. Neminē ad pfectū adduxit lex etc. S3 hoc officium cessauit postqz venit fides. Et hoc ē qd dicit. (At ubi venit fides). s. xpi iā nō sum⁹ sub pedagogo. i. sub coactiōe q nō ē necessaria liberis. pme cor. 13. Lum essem puulus etc. cū aut factus sum vir etc. scde cori. 5. Si qua ergo in xpo noua creatura vetera transferunt etc.

Lectio.

IX.

Agnos enim filij dei sunt per fides q est in christo iesu. Quicumqz enim in christo baptizati estis: christus induistis. Non est iudeus: neqz grecus: nō est seruus neqz liber: non est masculus neqz femina. Omnes enim vos vnū estis in christo iesu. Si autem vos christi ergo semen abrahe estis fm promissionem heredes.

Cum ostendit apłs q ad fructū gfe gentiles sine obsequio legis pueniunt: ad quē tñ iudei pducti sunt p legis custodia et obsequio. Et circa hoc facit tria. Primo pponit iterum. Secundo manifestat ppositū ibi. (Quicumqz enim in christo etc.) Tertio ex h argumētā ibi. (Si autē vos xpi etc.) Dicit qz vere nō sum⁹ sub lege. i. sub pedagogo et coactiōne: qz sumus filij dei. Sicut et vos sub lege neqz sub pedagogo estis: qz. i. ad grām puenistis. Jō oēs estis filij dei p fidem nō p legē. Ro. 8. Nō enim accepistis spm seruitutis. s. timoris q dabat in lege veteri: s3 accepistis spm filioz. s. charitatē et amoris q dat in noua lege p fidē. Jo. i. Dedit eis potestatem filios dei fieri etc. Si qz filij dei estis p fidē: quare vultis eē fui p legis obseruātiā: Naz sola fides hōies facit filios dei adoptiuos. Nullus sigdez est filius adoptiuus: nisi vniat et adhereat filio nālī. Romanoz octauo. Quos psciunt pformes fieri imaginis filij eius etc. Fides. n. facit nos in xpo iesu filios. Ephe. 3. Dabitare xpm p fidē in cordibus vestris. Et hoc in xpo iesu. i. filij dei estis per iesum christum.

Consequenter cum dicit (Quicumqz. n. in xpo etc.) Manifestat ppositū. Et circa hoc tria facit. Primo pponit ppositi manifestationē. Secundo manifestationis expositionē ibi. (Nō ē iudeus etc.) Tertio assignat manifestationis rationē ibi. (Dēs. n. vnū sumus etc.) Manifestat autē circa primū quōd sumus in xpo iesu filij dei. Et hoc ē qd dicit. (Quicumqz enim in xpo iesu etc.) Qd pōt quadrupliciter exponi. Uno mō vt dicat. Quicumqz in xpo iesu baptizati estis. i. institutiōe xpi ad baptismū instructi estis. Mar. vltimo. Euntē in mundū pniuersum pdicate euāgelij

omni creature etc. Qui crediderit et baptizatus fuerit etc. Alio mō qcumqz in xpo iesu baptizati estis. s. p similitudine: et p figuratiōe mortis xpi. Ro. 6. Quicumqz baptizati sumus in xpo iesu i morte ipsius baptizati sumus. Vel in xpo iesu. i. in fide iesu xpi. Nā baptismus nō fit: nisi i fide sine qua effectum baptismi nullū psequimur. Mar. vlt. Qui crediderit et baptizatus fuerit salu⁹ erit etc. Vel in xpo iesu. i. in virtute et opatione eius. Jo. i. Sup quem videris spūs descendente hic ē q baptizat. Quicumqz g istl quatuor modis baptizati estis xpm induistis. Ubi sciendū ē qz qz idūit aliq veste ptegit ac ptegit ea: et apparet sub colore vestis colore pprio occultato. Eodē mō et qui induit xpm ptegit et ptegit a xpo iesu impugnationes et estus et eo nihil aliud apparet: nisi qz xpi sūt. Ro. 13. Induite dñm iesum xpm. Et sicut lignū accēssum induitur igne et ptegit ei virtutē: ita et qz xpi virtutes accipit induit xpo. Luc. vlt. Sedete in ciuitate donec induamini virtutē etc. Qd in illis locū h3 qz interiori xpi virtute ifoz manē. Ephe. 4. Induite nouū hōiez qui h3 etc. Et nota qz xpm alig induit exteriori p bonā puerationē: et interiori p spūs renouationē: et fm vtrūqz p sanctitatis figuratiōne vt tāgīt i glosa. (Expositionē autē manifestationis ponit cū dicit. (Nō ē iudeus etc.) Quasi dicat. vere dixi: qz qcumqz in xpo iesu etc. Quia nihil pōt eē in hōibus: qd faciat exceptionē a sacramēto fidei xpi et baptismi. Et ponit tres dñas hōiū: ostēdens qz p eas nullus excipit a fide xpi. Prima dñā est qz tuz ad rituz cū dicit. (Nō est iudeus neqz grecus). q. d. Ex quo i xpo iesu baptizat⁹ ē: nō est dñā: qz pp hoc sit idignior in fide ex quocūqz ritu ad eaz venerit siue ex ritu iudaico siue greco. Ro. 3. An iudeoz deus tm: Nōne et gētium: Immo et gentiū: qm qz dem vnus deus qui iustificauit ex fide circūcisionem et preputium per fidē. Et Romanoz. 10. Nō est distinctio iudei et greci etc. S3 ptra ē qd dī Romanoz. 3. Quid ergo amplius est iudeo. Multuz quidē p oēm modum. Respondeo dicēdum est qz iudei et greci possunt p siderari dupliciter. Uno mō fm status in quo erāt ante fidē et sic ampli⁹ fuit iudeo pp beneficij legis. Alio mō qz tū ad statū gratie: et sic nō est amplius iudeo: et de hoc intelligitur hic. Secunda dñā est qz tū ad status et pditionē cū dicit. (Nō est seruus neqz liber). i. neqz fuitus: neqz libertas: neqz nobilitas: neqz ignobilitas dñaz facit ad recipiendū effectū baptismi. Job. 3. Paruus et magnus ibi sunt et seruus liber a dño suo. Ro. 2. Nō ē psonaz acceptio apud deū. Tertia differentia ē qz tuz ad naturā cū dicit. (Nō ē masculus neqz femina): qz sexus nullā differentia. facit qz tū ad participandū baptismi effectuz. Gal. 3. Non est masculus aut femina etc. Expositionis vero rōem ponit cū dicit. (Dēs. n. vos vnū estis in christo iesu). Quasi dicat. vere nihil hōz ē p qd differentia fiat in xpo: qz vos oēs. s. fideles vnū estis in xpo iesu: qz in baptismo oēs estis effecti mēbra xpi et vnū corpus: et si iter vos sitis diuersi. Ro. 12. Dēs vnus corpus sumus i christo etc. Ephe. 4. Unum corpus vnus spiritus etc. Ubi autē est vnitas: dñā nō h3 locum. Pro hac vnitate orat christus. Jo. 17. Volo pater vt sint vnū etc.

Consequenter cum dicit. (Si autē vos estis etc.) Arguit ad principale ppositū hoc modo. Dixi qz abrahe dicte sunt p missiones et semini eius: s3 vos estis abrahe: ergo ad vos pertinet promissio abrahe d hereditate psequēda. Nō rem sic pbat. Vos estis filij dei adoptiu: qz estis vniti p fidē xpo q est fili⁹ dei naturalis. Sed xps est fili⁹ abrahe in vno semine tuo qui est christus. Ergo si vos estis christi: id est in christo estis semen abrahe: id est filij: cum christus filius eius sit. Et si filij estis et heredes: id est ad vos

Ad galathas

pertinet hereditas. Sicut promissiones abrahe facta. Romanorum nono. Non qui filii sunt carnis sed qui sunt filii promissionis habent hereditatem in semine dei.

CAPITULUM III.

Dico autem quanto tempore heres paruulus est nihil differt a seruo. cum sit dominus omnium. sed sub tutoribus et actoribus est usque ad prescriptum tempus a patre. Ita et nos cum essemus paruuli sub elementis mundi eramus seruientes.

Postquam ostendit apostolus legis defectum: hic sequenter ostendit gratie dignitatem. Et primo per exemplum humanum. Secundo per exemplum creature ibi. (Dicite mihi quod sub lege vultis esse etc.) Circa primum duo facit. Primo ostendit dignitates gratie primitiue status veteris legis per similitudinem a lege humana sumptam. Secundo ostendit quod ipsi facti sunt participes huius dignitatis per fidem ibi. (Nisi autem estis filii dei etc.) Tertio arguit ipsos eo quod hanc dignitatem continebant ibi. (Sed tunc quid ignorantes deum etc.) Circa primum duo facit. Primo ponit similitudinem. Secundo adaptat eam ad propositum ibi. (Ita et nos cum essemus etc.) Notandum est autem quod in proposita similitudine quatuor tangit apostolus. Primo quidem dignitatem: quia non est seruus: sed heres. Unde dicit. (Quanto tempore heres etc.) Quod aptat et refert ad populum iudeorum: qui fuit heres promissionis abrahe. ps. Elegit nos in hereditatem sibi. Et ad christum qui est heres omnium. Debe. i. Quae constituit hereditatem vniuersorum. Secundo eius paruitatem. Unde dicit. (Paruulus est etc.) quia et iudei paruuli erant secundum statum legis. Amos. 7. Quis suscitabit iacob: quia paruulus est: sicut et christus paruulus factus est per incarnationem. Esa. 9. Paruulus natus est nobis etc. Sed nota quod apostolus aliquando assimilat paruulo statum legis: sicut hic. Aliquando statum presentis vite. per cor. 13. Quando eras paruulus etc. Cuius ratio est: quia status veteris legis est sicut paruulus per imperfectionem cognitionis in christo ad statum gratie et veritatis: quae per christum facta est. Sic et status presentis vite: in qua videmus per speculam in enigmate est sicut paruulus comparatus statui future vite: in qua est perfecta dei cognitio: quia vix sicuti est. Tertio eius subiectionem cum dicit. (Nihil differt a seruo cum sit dominus omnium: sed sub tutoribus etc.) Proprium n. fuit est quod sit subiectus alicui domino. Puer autem quando paruulus est: quia non habet cognitionem perfectam: et vsum libere voluntatis: per defectum etatis committit custodie aliorum: qui et bona sua defendunt: et hi dicuntur tutores: et negocia agunt: et hi actores noian. Et ideo sic sit dominus omnium rex suorum: tamen in quantum subiectus aliis nihil differt a seruo. Esa. 44. Et nunc seruus meus iacob etc. Sed notandum est quod in populo iudaico alii erant simpliciter serui: illi scilicet qui per timorem pene et cupiditatem temporalium: quae lex permittebat legem seruabant. Aliqui vero erant: qui non erant serui simpliciter: sed quasi serui existentes: erant vere filii et heredes: qui licet attenderent exterius ad temporalia et vitarent penas: nihilominus tamen in eis finem non ponebant: sed accipiebant ea ut figuram spiritualium bonorum. Unde licet videretur nihil exterius differre a seruis: in quantum cerimonias et alia legis mandata seruabant: tamen erant domini: quia non ea intentione eis vitabant: ut serui: quia illis vitabant amore spiritualium bonorum quae figurabant. Serui vero timore pene et cupiditate terrene comoditatis. Christus erat et quasi seruus: quia licet sit dominus omnium secundum illud ps. Dixit dominus domino meo etc. tamen nihil videbatur differre a seruo in exterioribus: in quantum homo. phil. 2. Exinaniuit semetipsum formam serui accipiens et habitum inuenit ut homo. Sub tutoribus autem et actoribus erat: quia sub lege factus erat ut dicitur in scriptura eodem. Factus

sub lege. Et homines subditus: ut dicitur in luce. 2. Erat subditus illis. Quarto ponit temporis congruitatem cum dicit. (Usque ad prescriptum tempus a patre) quia sicut heres secundum determinationem patris prescripto tempore sub tutoribus est: ita et lex determinatum tempus habuit a deo quando debet durare: et quando debet desistere. sicut prescriptum tempus iudeorum est sub ea. Sicut et prescriptum tempus fuit a patre quod christus non erat facturum miracula et ostenditur dominus patris dicitur. Jo. 2. Nondum venit hora mea. Hanc similitudinem adaptat cum dicit sequenter. (Ita et nos etc.) Et primo adaptat eam quantum ad iudeos. Secundo quantum ad christum ibi. (At ubi venit plenitudo temporis). Dicit ergo. Dico quod quanto tempore heres paruulus est etc. Et ita nos iudei cum essemus paruuli in statu legis veteris: sub elementis mundi eramus seruientes. id est sub lege quae temporalia promittebat. Esa. i. Si volueritis et audieritis me bona terre comedetis. Et imminabat penas temporales. Vel lex vetus dicitur elementis: quia sicut pueri qui sunt instruendi ad sciendum propter prescriptum elementa illius scientie per quam manducant ad illam scientiam: ita lex veteris proposita est iudeis: per quam manducarent ad fidem et iusticiam. supra. 3. Lex pedagogus noster fuit in christo. Vel sub elementis. id est temporalibus rebus ritibus quos seruabant: sicut lunares dies neomenias et sabbatum. Nec tamen instans est: quia per se non differret a paganis: quia elementis seruiebant huius mundi cum eis non fuisset iudei seu cultum impederet: sed sub eis deo seruiebant et eum colebant: gentiles vero elementis seruientes eis diuinum cultum impederent. Romanorum. 2. Seruierunt creature potius quam creatori etc. Sicut autem necessarium quod iudei sub elementis huius mundi deseruirent deo: quia iste ordo est congruus nature humane ut a sensibilibus ad intellectualia perducantur. Lectio. II.

Ubi venit plenitudo temporis: misit deus filium suum factum ex muliere factum sub lege: ut eos qui sub lege erant redimeret: ut adoptarent filios recipere.

Hic adaptat apostolus similitudinem propositam ad christum. Et per ponit adaptatio. Secundo finis rei in qua similitudo adaptatur ibi. (Ut eos qui sub lege erant etc.) Sciendum est autem: quod supra in similitudine proposita quatuor ostendit ordinem: sicut dicitur est. Dicit autem illa quatuor adaptans ad christum incipit ab ultimo. scilicet a determinatione temporis cuius ratio est: quia ideo tempus fuit in quo christus fuit humiliatus: et in quo fideles fuerunt exaltati. Et ideo dicit. (At ubi venit plenitudo temporis). id est postquam tempus: quod fuerat prescriptum a deo patre de mittendo filio suo erat completum: et homo accipitur. Luc. 2. Impleti sunt dies etc. De autem plenitudo tempus illud per plenitudinem gratiarum: quae in eo datur. Sicut illud ps. Splendore dei repletus est agnus etc. Item per impletionem figurarum veteris legis. Mat. 5. Non veni solvere legem etc. Item per impletionem promissionum. Dan. 9. Confirmabit autem pactum multis hebdomada vna. Hoc autem quod dicit. (At ubi venit plenitudo temporis etc.) Sicut et in alijs scripture locis ubi tempus circa christum impleri dicitur: non est referendum ad fatalem necessitatem: sed ad diuinam ordinationem: de qua dicitur in ps. Ordinatione tua perseverant dies etc. Assignat autem duplex ratio quare illud tempus ordinatum est ad aduentum christi. Una sumitur ex magnitudine. Quia enim magnus est qui venturus erat: oportebat: et multis indicibus et multis preparationibus homines ad aduentum eius disponi. Debe. primo. Multifarie multisque modis etc. Alia ex ordinatione venientis. Quia enim medicus erat venturus: oportebat quod ante aduentum suum vincerent homines de morte: et quantum ad defectum scientie in lege naturae: et quantum ad defectum virtutis in lege scripta. Et ideo oportuit utrumque. scilicet legem naturae et legem scripture aduentum christi precedere: et adaptat quantum ad hereditariam dignitatem cum dicit. (Misit deus filium suum). scilicet proprium et naturalem. Et si filius ergo et heres. Dicit autem filium suum: id est proprium naturalem et vniuersum non adoptiuum. Jo. 3.